

ऋ

ऋ *ind.* An interjection of (1) calling; (2) ridicule; (3) censure or abuse; (4) used at the beginning of a sentence. -ऋः cf. ऋनि-ऋतिर्नलो नाकः खगराड्य वासुकिः । शालः पितृस्वसुः पुत्रोऽदितिर्दितिस्मा रमा ॥ Ek.

ऋ I. 1 P. [ऋच्छति, आर, आर्षीत्, अरिष्यति, ऋत; *caus.* अर्पयति; *desid.* अरिरिषति; अरार्यते reduplicative (अत्यर्थमृच्छति) cf. किमभीरुरार्यसे Bk. 4. 21.] 1 To go, move; अम्भच्छायामच्छामृच्छति Śi. 4. 44. यथाश्मानमुत्वा लोष्टो विध्वंसेत Bri. Up. 1. 3. 7. -2 To rise, tend towards. -II. 3 P. (इयति, आरत्, ऋत Mostly used in the Veda.) 1 To go. -2 To move, shake. -3 To obtain, gain, acquire, reach, meet with. -4 To move, excite, raise (as voice, words &c.) वाचमियति. -5 To display. -III. 5 P. (ऋणोति, ऋण) 1 To injure, hurt. -2 To attack. -*Caus.* (अर्पयति, आर्पित्, अर्पित) 1 To throw, cast, fling; fix or implant in; हृदि शल्यमर्पितम् R. 8. 87. -2 To put or place on, fix upon, direct or cast towards (as the eye &c.); वामप्रकोष्ठमर्पितहेमवेत्रः Ku. 3. 41; Ś. 6. 5, 17, 3. 26; R. 17. 79; Ś. 6. 8; Bk. 5. 90; Ku. 6. 11; R. 15. 77; Bg. 8. 7, 12. 14; करपल्लवमर्पित Śi. 9. 54. -3 To place in, insert, give, set or place; अपथे पदमर्पयन्ति हि R. 9. 74, 78; चित्रमर्पिताम् Ś. 6. 15 drawn in a picture; R. 2. 31; द्वारदेशे Amaru. 62; V. 4. 35; Mu. 7. 6; Bh. 3. 18; लोकोत्तरं चरितमर्पयति प्रतिष्ठाम् R. G. -4 To hand or make over; give to, give in charge of, consign, deliver; इति सूतस्याभरणान्यर्पयति Ś. 1. 4. 19; Bk. 8. 118; Y. 2. 65. -5 To give up, sacrifice (as the inherent sense); अत्र कलिङ्गगङ्गाशब्दौ आत्मानमर्पयतः S. D. 2. -6 To give back, restore; अर्पितप्रकृतिकान्तिभिर्मुलैः R. 19. 10; Bk. 15. 16; Amaru. 94; Ms. 8. 191; Y. 2. 169. -7 To pierce through, perforate, penetrate.

ऋक्वण *a.* Wounded, injured, hurt.

ऋक्थम् [ऋच्-थक्] 1 Wealth. -2 (Especially) property, possessions, effects (left at death); see रिक्थ. -3 Gold. -**Comp.** -आदानः an inheritor, heir. -ग्रहणम् receiving or inheriting property. -ग्राहः an inheritor or receiver of property. -भागः 1 division of property, partition. -2 a share, inheritance. -भागिनः, -हर -हारिन *m.* 1 an heir. -2 a co-heir.

ऋक, ऋकन् *a.* Ved. Praising, rejoicing; बृहस्पतिः सामभिर्ऋको अर्चतु Rv. 10. 36. 5.

ऋक्ष 5 P. To kill (ऋणोति accorging to some).

ऋक्षः [ऋप्-स किच्च Un. 3. 66] 1 A bear; स्त्री (हृत्वा) ऋक्षः (भवति) Ms. 12. 67. -2 A species of ape; A. Rām. 7. 3. 6 -3 A kind of deer; प्रजापतिः स्वं दुहितरं दृष्ट्वा तद्रूपधर्षितः । रोहिद्रभूतां सोऽन्वधावदृक्षरूपी हतत्रपः ॥ Bhāg. 3. 31. 36. -4 N. of a mountain. -5 N. of a plant (मल्लक Mar.

दिंडा) -क्षः, क्षम् 1 A star, constellation, lunar mansion; पश्चिमां तु समासीनः सम्यगृक्षविभाचनात् Ms. 2. 101; 3. 9; 6. 10. -2 A sign of the zodiac. -3 A star under which a man happens to be born. -क्षाः (*m. pl.*) The seven stars called Pleiades; afterwards the seven R̥sis; दक्षिणां दिशमृक्षेषु वार्षिकेष्विव भास्करः (प्रयथौ) R. 12. 25. -क्षा The north. -क्षी A female bear. [cf. Gr. *arkos*, L. *ursus*]. -**Comp.** -इष्टिः Offering to the stars (ग्रहमख); ऋक्षेष्टपाप्रयणं चैव चातुर्मास्यानि चाहरेत् Ms. 6. 10. -गन्धा the plant *Argyrea Argentea* (जांगली, महाश्वेता, क्षीरविदारी). -गन्धिका the plant *Batatas Paniculata*. -चक्रम् the circle of stars. -जिह्वम् A kind of leprosy. -नाथः, -ईशः 'lord of stars' the moon. -नायकः A kind of round building. (Agnipurāṇa ch. 104; V. 19-20). -नेमिः N. of Viṣṇu. -प्रियः An ox. -राज, -जः 1 the moon. -2 Jāmbuvat, the king of bears. -विडम्बिन *m.* A fraudulent astrologer. -हरीश्वरः the lord of bears and apes; an epithet of Sugrīva; दुर्जातबन्धुरयमृक्षहरीश्वरो मे R. 13. 72.

ऋक्षवत् *m.* N. of a mountain near the Narmadā; वप्रक्रियामृक्षवतस्तटेषु R. 5. 44; ऋक्षवन्तं गिरिश्रेष्ठमध्यास्ते नर्मदां पिबन् Rām.

ऋक्षीक *a.* Carnivorous like a bear. -का N. of evil deity; ऋक्षीकां रक्षो अप बाधयास्मत् Av. 12. 1. 49.

ऋक्षरः [ऋष्-क्सरन् Un. 3. 75.] 1 A priest (ऋत्विज्). -2 A thorn. -रा, -रम् shower of rain; stream.

ऋक्षला Ved. 1 A fetter. -2 The part of an animal's leg between the fetlock joint and the hoof; Vāj. 25. 3.

ऋघायति Den. U. 1 To tremble; सिन्धुर्न क्षोदः शिमीर्न ऋघायतः Rv. 2. 25. 3. -2 To tremble with anger, rage, rave.

ऋघावत् *a.* Ved. Raging, Violent.

ऋच् 6 P. (ऋचति, आनर्च, आर्चोत्, अर्चितुम्) 1 To praise, extol, celebrate; याभ्यां गायत्रमृच्यते Rv. 8. 38. 10. -2 To cover, screen -3 To shine.

ऋच् *f.* [ऋच्यते स्तूयतेऽनया, ऋच् करणे क्तिप्] 1 A hymn (in general). -2 A single verse, stanza, or text; a verse of the R̥gveda (opp. यजुस् and सामन्); त्रेधा विहिता वागृचो यजुषि सामानि Śat. Br. -3 The collective body of the R̥gveda (*pl.*), ऋचः सामानि जज्ञिरे Rv. 10. 90. 9. ऋक्साम यजुरेव च Bg. 9. 17. -4 Splendour (for रच्). -5 Praise. -6 worship. -**Comp.** -अयनम् [ऋचामयनम्] N. of a book; ऋक्पारायण, आदि N. of a collection of words in Pāṇini. -आवानम् the time for reciting the Vedas. -गाथा N. of a certain song consisting of *rik*-like stanzas; ऋग्गाथा पाणिना दक्षविहिता ब्रह्मगीतिका Y. 3. 114. -तन्त्रम्,